

Algemene Inlichtingen- en
Veiligheidsdienst
*Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties*

Actuele trends en ontwikkelingen
van het salafisme in Nederland

Weerstand en tegenkracht

Voorwoord

Het rapport *Weerstand en tegenkracht* van de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) belicht de actuele trends en ontwikkelingen ten aanzien van het salafisme in Nederland. Dit rapport is een vervolg op de AIVD-publicatie *Radicale dawa in verandering*, die in het najaar van 2007 is verschenen. Daarin werden de aard en omvang van de niet-gewelddadige radicale islam met de daarbij behorende risico's voor de democratische rechtsorde beschreven. De AIVD constateerde destijds dat een radicaal en onverdraagzaam islamitisch gedachtegoed in Nederland en Europa op steeds grotere schaal en in toenemende mate georganiseerd werd verspreid. In Nederland kreeg met name het salafisme voet aan de grond. Binnen het salafisme bestaat een stroming die op een activistische wijze een strikte toepassing van de islamitische wet- en regelgeving nastreeft, wat kan leiden tot onverdraagzaamheid en polarisatie. Een groeiend deel van de moslimjongeren bleek ontvankelijk voor deze stroming en keerde zich onder invloed daarvan steeds meer af van de westerse samenleving.

De AIVD heeft niet alleen de taak om ongeken- de dreigingen zichtbaar te maken, maar vervult ook een rol bij het verhogen van de weerstand tegen deze dreigingen. In dat kader heeft de AIVD de afgelopen twee jaar verschillende burgemeesters en een tiental regionale colleges bezocht om het lokaal bestuur te informeren over de groei en professionalisering van de niet-gewelddadige radicale dawa en in het bijzonder het salafisme. Daarbij werd ook ingegaan op de risico's voor de democratische rechtsorde op korte en lange termijn.

Publicaties over de risico's van het salafisme en initiatieven vanuit het lokaal bestuur hebben ertoe bijgedragen dat de weerstand binnen de Nederlandse moslimgemeenschap tegen de radicale dawa is toegenomen. Gematigde moslims durven zich op lokaal en nationaal niveau steeds vaker uit te spreken tegen de anti-integratieve en onverdraagzaam isolationistische boodschap van de salafitische predikers. Deze toenemende weerstand heeft tot gevolg dat de groei van de salafitische beweging in ons land momenteel stagneert, waarmee ook een deel van de voedingsbodem voor radicalisering verdwijnt.

Ondanks deze positieve ontwikkeling blijft het salafisme een beweging die een polariserende invloed kan hebben op de samenleving. Bij het maken van een zorgvuldige en genuanceerde inschatting van de dreiging moeten we waken voor zowel een onderschatting als een overschatting van de problematiek. Daarom blijft het van belang om de ontwikkelingen omtrent het salafisme goed te blijven volgen.

Het hoofd van de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst

Mr. G.L. Bouman

Inhoud

1. Salafisme in Nederland	5
2. Actuele trends en ontwikkelingen	7
3. Conclusie	11

1. Salafisme in Nederland

Sinds het einde van de jaren tachtig van de vorige eeuw bestaat in Nederland een salafitische geloofsgemeenschap. Het salafisme is een ideologische stroming binnen de islam die een terugkeer naar de eerste bronnen van de islam bepleit. Dit betekent in de praktijk dat salafisten de Koran letterlijk dienen te volgen en dat zij alle vormen van religieuze moderniteit en hedendaagse aanpassingen van hun leer afwijzen. Daarbij wordt de westerse democratische rechtsorde door de salafitische leer niet erkend.

Een aantal salafitische centra in Nederland raakte in het begin van deze eeuw in opspraak, nadat bleek dat in en rond deze centra radicalisering en zelfs rekruteringsactiviteiten voor de jihad plaatsvonden. Zo kwamen in 2002 in de Indiase deelstaat Kashmir twee jonge Marokkaans-Nederlandse bezoekers van de Eindhovense al-Fourkaan moskee om het leven. Zij waren zeer waarschijnlijk in deze moskee gerekruteerd en afgereisd naar India om deel te nemen aan de jihad. Twee jaar later kwam de Amsterdamse el-Tahweed moskee negatief in het nieuws na de moord op Theo van Gogh, toen bleek dat diens moordenaar en andere leden van de *Hofstadgroep* vaste bezoekers van deze moskee waren. Ook de as-Soennah moskee in Den Haag is in opspraak geweest vanwege mogelijke rekruteringsactiviteiten in deze moskee en de zeer controversiële uitspraken van imam Fawaz Jneid. De Tilburgse Islamitische Stichting voor Opvoeding en Overdracht van Kennis is vooral bekend geworden door de Syrische imam Ahmed Salam die in 2004 toenmalig minister Verdonk weigerde de hand te schudden. Zijn zoon Suhayb Salam werd vorig jaar nog in de media beschuldigd van haatprediking in zijn koranlessen.

Anno 2009 lijken de vier bovengenoemde salafitische centra in een rustiger vaarwater terecht te zijn gekomen. De AIVD beschikt niet over aanwijzingen dat er in de salafitische centra nog gerekruteerd wordt voor de jihad onder de moskeebezoekers. Het moskeebestuur spreekt zich direct openlijk uit tegen het gebruik van geweld wanneer er vermoedens bestaan dat er sprake is van rekrutering. Ook personen die een jihadistisch gedachtegoed aanhangen wordt de toegang tot de moskee geweigerd. Daarnaast doen de genoemde imams niet langer in het openbaar radicale of anti-integratieve uitspraken en lijkt er meer ruimte te komen voor gematigde geluiden vanuit de Nederlandse moslimgemeenschap. In dit rapport gaat de AIVD in op de actuele trends en ontwikkelingen die zich de afgelopen twee jaar hebben voorgedaan binnen het salafisme in Nederland. Centraal hierbij staat de invloed van salafitische centra op het ontstaan van polarisatie en onverdraagzaamheid binnen de samenleving.

Dawa

Het begrip dawa verwijst naar 'de oproep tot de islam' en is primair gericht op het streven om zoveel mogelijk moslims op vreedzame wijze de islam actief te laten belijden.

Met het begrip 'radicale dawa' wordt bedoeld op de boodschap die radicale of ultraorthodoxe islamitische bewegingen uitdragen. Aanhangers van deze bewegingen zijn zeer rigide in hun religieuze interpretaties en wijzen alle vormen van religieuze moderniteit en aanpassingen van hun leer af. Zij willen de samenleving hervormen naar een radicaalislamitisch model en verwerpen de westerse democratie en de open pluralistische samenleving.

2. Actuele trends en ontwikkelingen

2.1 De salafitische centra fungeren niet langer als voedingsbodem voor jihadistisch terrorisme

De salafitische centra hebben de afgelopen twee jaar afstand genomen van het gebruik van geweld. In het verleden tolereerden de imams van deze centra geweldadige uitlatingen van moskeebezoekers, waarmee zij indirect ruimte creëerden voor de groei van het jihadistische gedachtegoed. Tegenwoordig roepen de salafitische centra hun achterban juist op om democratische middelen te gebruiken en wijzen zij het gebruik van geweld af. De salafitische imams willen zich hiermee verzekeren van een breed maatschappelijk draagvlak voor de niet-geweldadige ultraorthodoxe islam.

Zij zijn zich ervan bewust dat opruiende uitspraken en het oproepen tot geweld dit nagestreefde brede maatschappelijke draagvlak aanzienlijk kunnen schaden. Daarom worden personen die een gewelddadig gedachtegoed propageren niet meer getolereerd binnen de salafitische centra en is er sprake van een 'zelfreinigend effect'. Dit betekent dat geweldadige geluiden langzaam maar zeker uit de salafitische moskeeën zijn verdwenen.

Personen en netwerken die een gewelddadig gedachtegoed aanhangen vinden in de salafitische centra niet meer de bevestiging en de inspiratie die zij zoeken. Daarom nemen zij hun toevlucht tot andere ontmoetingsplaatsen, zoals het internet of zelfgekozen alternatieve locaties. Radicalisering in de richting van geweld vindt de laatste jaren dan ook niet of nauwelijks meer plaats binnen de salafitische centra. Jihadistische jongeren mijden deze gebedshuizen juist vanwege het toezicht van het moskeebestuur en de sociale controle van geloofsgenoten. Er lijkt dus geen sprake te zijn van een zogenaamd 'waterbedeffect', waarbij jihadistische jongeren zouden uitwaaiëren over andere moskeeën in het land.

2.2 De salafitische centra verspreiden nog altijd een anti-integratieve en isolationistische boodschap

Hoewel salafitische predikers in openbare preken een gematigde boodschap verkondigen, schromen zij niet om in besloten kring fel te ageren tegen het Westen en zetten zij volgelingen aan tot isolationisme. De salafitische centra verkondigen dus nog steeds een anti-integratieve en onverdraagzaam isolationistische boodschap die onverenigbaar is met democratische grondbeginselen en de verhoudingen in de samenleving kan verstoren. Zo roepen sommige predikers hun achterban op om zich niet aan te passen aan de westerse samenleving en de islamitische wet- en regelgeving boven de Nederlandse wet te stellen. Dit gebeurt voornamelijk tijdens koranlessen of in persoonlijke gesprekken waarin moslims advies vragen aan een salafitische prediker over praktische zaken, zoals familieaangelegenheden.

Een aantal salafitische predikers laat zich in besloten kring nog altijd negatief uit over homoseksuelen, joden en sjiïeten. Ook dienen moslims volgens hen het contact met ongelovigen te vermijden en zich alleen te organiseren in exclusieve moslimorganisaties. Daarnaast wordt vrouwen verteld dat zij niet of slechts in zeer beperkte mate mogen studeren of betaalde arbeid verrichten en zich niet buitenshuis mogen begeven zonder toestemming of begeleiding van een mannelijk familielid.

2.3 Professionalisering salafitische dawa zet door

De professionalisering van het salafisme, zoals in de AIVD-publicatie *Radical dawa in verandering* is beschreven, heeft de afgelopen periode doorgezet. De salafitische centra besteden veel aandacht aan een betere positionering binnen de moslim-gemeenschap in Nederland. De nieuwe generatie

predikers wordt veelal opgeleid in een van de vier grote salafitische centra, zodat zij in de nabije toekomst zelf de salafitische boodschap kunnen verspreiden.

Enkelen van deze predikers zijn al actief als imam of docent in andere moskeeën of reizen door het land om in moskeeën en jongerencentra lezingen en lessen te verzorgen. Ook de praktiserende moslims elders in het land komen op deze manier in aanraking met het salafitische gedachtegoed.

Hierdoor ontstaan kleine centra van waaruit de salafitische boodschap wordt verspreid. Deze centra staan vaak onder invloed van een van de vier grote centra in ons land. Voorbeelden van dergelijk centra zijn de Stichting Islamitische Jongeren in Breda en het Instituut voor Opvoeding en Educatie van de jongerenprediker Suhayb Salam in Utrecht. De impact van deze kleine centra en stichtingen is vooralsnog gering. Dit heeft te maken met het beperkte, vaak zeer lokale bereik van deze centra en de relatief hoge weerstand die de laatste jaren is opgebouwd tegen het salafisme binnen bestaande moskeeën en de lokale moslimgemeenschappen. Echter, ook onderlinge rivaliteit en persoonlijke afgunst tussen de verschillende salafitische predikers zorgen ervoor dat groeimogelijkheden vaak niet optimaal worden benut.

Subsidies

De salafitische centra doen steeds vaker een beroep op subsidiegeld dat door de lokale overheid wordt verstrekt ten behoeve van projecten voor bijvoorbeeld huiswerkbegeleiding, culturele en sportieve evenementen of sociaal-maatschappelijke hulpverlening. Deze subsidiegelden zijn bedoeld voor een betere aansluiting op de arbeidsmarkt, maatschappelijke participatie en sociale integratie van moslimjongeren. In sommige gevallen wordt het subsidiegeld echter gebruikt voor het verspreiden van het salafitische gedachtegoed, dat in feite haaks staat op de doelstellingen die met deze subsidies beoogd worden. Het lokaal bestuur is het laatste jaar steeds alerter geworden op mogelijk misbruik van dergelijke subsidieregelingen door de salafitische centra. De Wegwijzer Façadepolitiek, die het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties begin 2009 heeft uitgebracht, geeft gemeenten een handvat om dergelijke activiteiten te herkennen en aan te pakken.

2.4 Toegenomen weerstand moslim-gemeenschap tegen radicale salafitische dawa

De weerstand binnen de moslimgemeenschap in Nederland tegen de anti-integratieve en onverdraagzaam isolationistische boodschap van het salafisme is de afgelopen jaren toegenomen. Dit heeft tot gevolg dat de groei van de salafitische beweging in ons land momenteel stagneert. Het publieke debat en beleidsmaatregelen vanuit de overheid hebben ertoe geleid dat gematigde moslims zich steeds vaker uitspreken tegen de radicale dawa. De polemiek tussen Ahmed Marcouch en imam Fawaz Jneid van de as-Soannah moskee over kledingvoorschriften en de debatten in Tilburg rondom de familie Salam zijn hier voorbeelden van. Daarnaast worden nu ook door gematigde moslims op beperkte schaal islam- en korancursussen aangeboden.

Niet alleen gematigde moslims bieden weerstand tegen de salafitische centra. Ook orthodoxe moslims keren zich af van sommige salafitische predikers. Dit heeft veelal te maken met het in hun ogen opportunistische gedrag van een aantal van deze predikers. Hoewel de predikers hun achterban oproepen te leven conform de ultraorthodoxe regels van het salafisme, komt het voor dat zij het zelf niet zo nauw nemen met deze leefwijze. Ook de puriteinse levensstijl, de persoonlijke offers die deze levensstijl met zich meebrengt en de beperkte ruimte die wordt geboden om zelfstandig na te denken, hebben ertoe geleid dat veel aanvankelijk geïnteresseerde orthodoxe moslims zich van het salafisme hebben afgewend. Voornamelijk jongeren en adolescenten zijn ontvankelijk voor het salafitische gedachtegoed. Zodra zij echter volwassen worden, een baan hebben en een gezin moeten onderhouden, is gebleken dat het merendeel afstand doet van de puriteinse levensstijl. Ze hebben simpelweg geen tijd meer om zoveel energie in het geloof te steken.

Actieplan Polarisatie en Radicalisering

Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties coördineert het Actieplan Polarisatie en Radicalisering dat is gericht op preventie, signalering en interventie. De aanpak van polarisatie en radicalisering is vooral een zaak van het lokaal bestuur. De inzet op nationaal niveau is dan ook vooral gericht op de ondersteuning en het faciliteren van deze aanpak. De overheid bewaakt het grondwettelijke recht van burgers om hun godsdienst in vrijheid te belijden. Dit omvat ook het recht om (ultra-)orthodox te zijn. Wanneer geloof echter uitmondt in bijvoorbeeld anti-democratische of anti-integratieve uitlatingen of gedragingen, dan treedt de overheid daartegen op. Het kabinet voert tevens beleid ter bevordering van de sociale cohesie, integratie en emancipatie. De AIVD draagt vanuit zijn expertise bij aan het Actieplan Polarisatie en Radicalisering.

3. Conclusie

Het publieke debat, maatregelen vanuit de overheid en de toegenomen weerstand binnen de moslim-gemeenschap hebben ertoe bijgedragen dat de groei van de salafitische beweging in Nederland momenteel stagneert. De aantrekkingskracht van het salafisme op potentieel ontvankelijke moslims is afgenomen en daarmee lijkt een deel van de voedingsbodem voor radicalisering te zijn verdwenen.

Voor alle salafitische centra geldt inmiddels dat personen die te liëren zijn aan extremisme of terrorisme geweerd worden. Ook wordt het jihadistische gedachtegoed niet langer gepropageerd, waardoor gewelddadige geluiden langzaam maar zeker uit de salafitische moskeeën zijn verdwenen. Dit neemt niet weg dat nog wel sprake is van een anti-integratief gedachtegoed dat kan leiden tot onverdraagzaam isolationisme, polarisatie en in het meest ernstige geval tot het ontstaan van een parallelle samenleving.

De stagnatie van de groei van de salafitische beweging is een recent verschijnsel en het is nog onzeker of deze ontwikkeling zich op langere termijn zal doorzetten. Aandacht en waakzaamheid vanuit de overheid en de Nederlandse samenleving blijven dan ook noodzakelijk. Onderschatting en overschatting van de problematiek moet echter vermeden worden. Ongenuanceerde reacties kunnen het vertrouwen tussen groepen in de Nederlandse samenleving schaden. Daarom is het van belang om een gesprek met de salafitische gemeenschap aan te gaan en hen zoveel mogelijk te betrekken bij initiatieven die gericht zijn op het bevorderen van integratie en sociale cohesie.

Colofon

Deze brochure is een uitgave van:

Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst
www.aivd.nl

Postbus 20010 | 2500 EA Den Haag

Foto's: Hollandse Hoogte

December 2009